

Waar begin je?

WAAR BEGIN JE?

Werken aan respect voor gender- en seksuele diversiteit

Competente leraren

Wat zijn de competenties van een competente leraar? Hoe kan ik mijn competenties ontwikkelen? Hoe kan ik mijn competenties inzetten in de klas?

Uitwisselen met leerlingen

Wat zijn de mogelijkheden om te communiceren met leerlingen? Hoe kan ik mijn kennis inzetten in de klas?

Doelen stellen

Wat zijn de doelen van de les? Hoe kan ik mijn doelen inzetten in de klas?

Willen en durven

Wat zijn de mogelijkheden om te communiceren met leerlingen? Hoe kan ik mijn kennis inzetten in de klas?

Leerlingen
Leraren
Samenwerkende leeromgeving

Weten wat je moet weten

Wat zijn de mogelijkheden om te communiceren met leerlingen? Hoe kan ik mijn kennis inzetten in de klas?

Samen uitvoeren

Wat zijn de mogelijkheden om te communiceren met leerlingen? Hoe kan ik mijn kennis inzetten in de klas?

Kerndoelen
De Wet Mededeling op school (2015) en de Wetburgerschapsonderwijs (2021)

<https://www.lesplan.nl> | <https://www.lesplan.nl> | <https://www.lesplan.nl>

Een handreiking voor het teamgesprek (po/vo)

Inhoudsopgave

1 Inleiding.....	4
2 Voorbereiding.....	10
3 Vragen voor gesprek.....	16

1 Inleiding

Boekje, poster, handreiking

Dit is een handreiking bij de poster 'Waar begin je?' voor onderwijs-teams die het thema seksuele diversiteit met meer gemak willen benaderen. De vragen en werkvormen in deze handreiking ondersteunen de school- of teamleider die hierover in gesprek wil met collega's.

Bij de poster en handreiking hoort het boekje 'Waar begin je? Met leerlingen in gesprek over respect voor seksuele diversiteit'. In de deze handreiking wordt verwezen naar pagina's in dit boekje, die u erbij kunt lezen.

Meer ideeën voor praktische uitvoering staan op www.schoolveiligheid.nl/waarbeginje en op www.gendi.nl.

Waarom een gesprek?

U kunt deze poster alleen ophangen in de lerarenkamer, maar een team dat er ook een gesprek over voert, wordt meer vertrouwd met het geven van aandacht aan seksuele diversiteit. Deze handreiking reikt ideeën aan voor dit gesprek.

De seksuele ontwikkeling van kinderen en jongeren houdt geen halt voor de deur van de school. Iedere leerling is uniek en ontwikkelt een eigen (seksuele) identiteit. Leerlingen doen dit in interactie met elkaar. De school heeft de taak hiervoor een veilige omgeving te creëren. Zo'n omgeving kenmerkt zich onder meer door respect voor seksuele diversiteit. Scholen hebben zelfs de plicht om kinderen en jongeren te leren hoe zij zich respectvol verhouden tot verschillen in seksualiteit Lees verder op pagina 11-15).

Voor wie?

Deze handreiking is geschreven voor een leidinggevende in de school die de poster wil gebruiken voor een gesprek binnen het team. In het primair onderwijs is dat meestal de schoolleider.

In het voortgezet onderwijs zorgt meestal de teamleider voor de afstemming van de onderwijsuitvoering met de kwaliteit van de leerlingbegeleiding. Zij of hij vertaalt het schoolbeleid naar een praktische uitvoering. Naast lesgeven houdt de teamleider zich bezig met de ontwikkeling van lesmateriaal. Maar natuurlijk kan ook de voorzitter van een vaksectie of de schoolleider de poster met het team bespreken.

LEGENDA

- Lees over dit onderwerp verder op deze pagina's van het boekje 'Waar begin je? Met leerlingen en leraren in gesprek'.
- De tijdsduur voor het behandelen van deze vraag.
- Deze vraag is geschikt voor het po, of als instapvraag voor het vo.
- 'Weetje' over een bepaalde term.
- Praktisch doe-ding om direct uit te voeren na het teamgesprek.
- Een casus uit de schoolpraktijk.

WEETJE: SEKSUELE DIVERSITEIT

Onder seksuele diversiteit verstaan we het brede spectrum tot welke gender(s) iemand zich romantisch en/of seksueel aangetrokken voelt.

Meestal beperken we ons tot hetero, homo, lesbisch en bi. Er zijn natuurlijk veel meer seksuele gedragingen en identiteiten voor te stellen. Sommige mensen zijn panseksueel, queer of aseksueel. Seksueel gedrag en seksuele identiteit komt niet altijd overeen. Dit is belangrijk om zich te realiseren, want niet iedereen is monoseksueel (hetero, homo of lesbisch) en niet iedereen komt 'uit de kast'.

Gender is de optelsom van (historisch) culturele verwachtingen rondom geslacht, genderidentiteit en genderexpressie. Met andere woorden: niet iedereen is, identificeert zich als, of gedraagt zich (uitsluitend) als man of vrouw. Iemand kan bijvoorbeeld interseks, transgender, agender, genderfluïde of androgyn zijn.

In deze handreiking beperken we ons tot seksuele diversiteit, maar het is handig om in gesprekken over seksuele diversiteit ook gender in het achterhoofd te houden. Havo/vwo-leerlingen die deel zijn van een Gender & Sexuality Alliance (GSA) op school (Lees verder op pagina 56), vinden het vaak fijn om zich 'divers' te noemen (Lees verder op pagina 21-23). Nog meer over aspecten rond seksualiteit in het onderwijs leest u in onze publicatie 'Seks op school. Werken aan seksuele integriteit in het onderwijs'.

WAAR BEGIN JE?

Werken aan respect voor gender- en seksuele diversiteit

Guido Lerarenopleider, Dagmar Lerares, Kenza Lerares, André Schooldirecteur, Kevin Vader, Sandra Moeder, John Leraar

Competente leraren

Aankomende leraren leren tijdens hun opleiding dat progressen vaak bezig zijn met hun gender- en seksuele identiteit. Ook leren ze daar mee om te gaan, respectvol en verantwoordelijk mee om te gaan.

Lerarenopleiding: **Anders leren, anders leren**

Uitwisselen met leerlingen

De school moet er voor zorgen dat leerlingen zich veilig voelen. Dit doet met de leerlingen uitwisselen over het thema seksuele identiteit en vragen hun advies over het met elkaar omgaan, klassenregio's en lesuren.

Hetero, Homo, Bi, Pan, Aseksueel, Lesbisch, Trans, Cisgender, Interseks, Non-binair

25% van de vo-leerlingen vraagt in de klas uit de kast durven te komen

Lhb-tieneren worden 2x zo vaak gepest als hetero-tieneren

Doelen stellen

De leeraren zijn betrokken bij de leerlingen die betrokken zijn bij de groep. De leeraren bedenken samen met de leerlingen welke behoeften met betrekking tot respect voor gender- en seksuele diversiteit. Niet alleen op het gebied van kennis, maar ook over houding en gedrag.

Basisondoelen: Sociale vaardigheden en competenties voor leerlingen

Specifieke doelen: respect voor seksuele en genderidentiteit van jezelf en van ander

Middelen: dialoog, gesprekken, verhalen, werkbladen, filmpjes, gesprekken

Willen en durven

Leraren willen en durven te werken aan een veilig klimaat voor gender- en seksuele diversiteit. Schooldirecteuren, leraren, medezitteren en studenten aan. De ouders worden hierin meegenomen.

Ik wil het beste voor mijn leerling. Ik heb mijn eigen normen en vooroordelen.

Samen uitvoeren

Leraren werken samen om gender- en seksuele diversiteit te ondersteunen, met een sociaal veilig klimaat in de klas van het team.

Weten wat je moet weten

De school weet wat het leerling heeft en weet hoe ondersteuning voor deze leerlingen op maat voor het team en voor individuele leraren.

Stappenplan

1. Wat is mijn leerling?
2. Wat kan mijn leerling?
3. Kennedoelen vaststellen
4. Vaardigheden vaststellen
5. Doelgebonden leeractiviteiten

samen uitvoeren is weten wat je moet weten

Kerndoelen

opgeven de leerlingen in staat moeten leren omgaan met seksualiteit en seksuele diversiteit (20 voor gender onderwijs en 43 voor voortgezet onderwijs)

De Wet Veiligheid op school (2015) en de Wet burgerschaps-onderwijs (2021)

geven aan dat (hbo)-leerlingen zich veilig moeten voelen op school en in de klas.

Leerlingen, Leraren, Schoolleider, Teamleider, Zorgcoördinator, Conferenties, Teamworkshop, Samenwerkingsgroep, Mentoren, Interne begeleider, Ambulant begeleider, Voorzitter, Gastlessen, Teamleiders, Gastlessen

Totlichting bij deze inspiratieposter en toepassingstips voor leraren (tam): www.schoolenveiligheid.nl/waarbeginje

School & Veiligheid

2 Voorbereiding

Materialen

Voor u ligt de handreiking. Hierbij horen:

- de poster (infographic) 'Waar begin je? Werken aan respect voor seksuele diversiteit',
- het boekje 'Waar begin je? Met leerlingen en leraren in gesprek over seksuele diversiteit'.

U kunt de poster op tafel leggen of ophangen, zodat u er met uw collega's omheen kunt zitten of staan. Ook is er een digitale poster voor het digibord te downloaden op www.schoolenveiligheid.nl/waarbeginje.

Op de poster staan zes afbeeldingen, die succesfactoren uitbeelden. Deze afbeeldingen komen uit het boekje. In het boekje worden deze toegelicht (📖 Lees verder op pagina 81-90). Op de poster zijn de succesfactoren met extra 'graphics' toegelicht. In deze handreiking verwijzen we met dit symbooltje: 📖 naar delen van het boekje, die u hierbij kunt lezen.

Maak uw eigen programma

Bereid zo mogelijk de bijeenkomst voor met één of twee collega's.

1. Er zijn zes succesfactoren. Kies welke factoren op dit moment voor uw school van belang zijn om te bespreken.
[Deze hoeven op uw school niet reeds een succes te zijn.](#)
[Het kunnen ook aandachtspunten zijn.](#)
2. Bepaal welk doel u wilt bereiken met het bespreken van de factoren. Daarbij kunt u zich laten inspireren door de vragen of werkvormen verderop in deze handreiking.

- De vragen met het voetje ervoor, zijn geschikt voor het po. Ze kunnen voor het vo ook gebruikt worden als instapvraag.

- De vragen zonder voetje zijn geschikt voor het vo. Het zijn verdiepingsvragen.

3. Bedenk of bespreek welke opmerkingen of vragen u tijdens het gesprek verwacht.

- Focus minder op: welke antwoorden moet ik geven? En meer op: op welke manier kan ik doorvragen? Hiermee houdt u voor het hele team het leerproces open.

Hieronder een voorstel voor een keuze van factoren en de tijd die hoort bij de vragen en werkvormen.

	 po / instapvraag vo	vo / verdiepingsvraag vo
Kort		
uitwisselen	20 minuten	45 minuten
willen & durven	75 minuten	90 minuten
samen uitvoeren	60 minuten	-
Beter (+)		
doelen stellen	15 minuten	60 minuten
weten wat je moet weten	60 minuten	-
Alles (++)		
competente leraren	15 minuten	30 minuten

Meer tips bij de voorbereiding

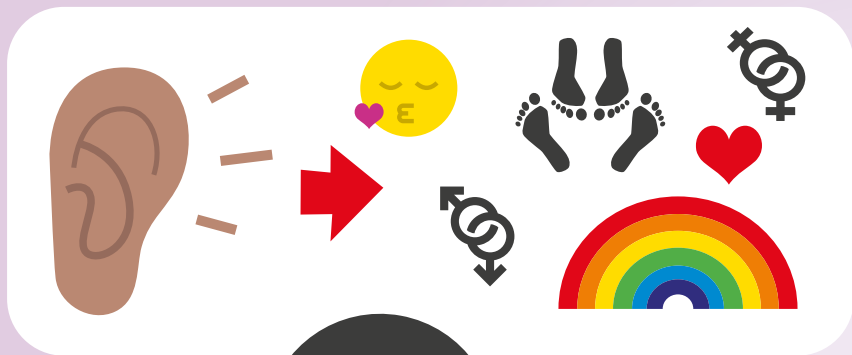
De poster is voor het hele team. Verwacht u weerstand in het team, begin dan met een kleinere groep. Pak de energie waar die er al (een beetje) is. Tip voor po: maak een selectie van leerkrachten uit onder-, midden- en bovenbouw. Tip voor vo: begin met de leraren voor wie het onderwerp sowieso bij hun vak hoort (biologie, maatschappijleer, levensbeschouwelijke vorming). Maar uiteindelijk gaat het niet over vakinhoud en kennisoverdracht, maar over actie en reactie van iedere leraar.

- Houd de groep klein. Als er meer dan twaalf deelnemers zijn, maak dan kleinere groepen om de vragen te bespreken.
- Stel een schooljaar vast om met de poster aan de slag te gaan. Besteed om de zoveel tijd (een deel van) het teamoverleg aan het bespreken van één succesfactor.
- Laat de antwoorden op de vragen notuleren. Daarmee weet u voor de volgende keer wat wel en niet besproken is.
- Herhaal de bespreking van één of alle succesfactoren bijvoorbeeld om het jaar of om de twee jaar. Bespreek wat er veranderd is of wat beter kan.

3 Vragen voor het gesprek

Wat werkt: competente leraren

Aankomende leraren hebben op hun opleiding geleerd om interesse te durven tonen in hoe leerlingen bezig zijn met hun seksuele identiteit.

Lerarenopleiding

Vragen bij: Competente leraren

- ⌚ (5 minuten) • In het plaatje staat het oor voor 'horen en zien'. Waarvoor staan de symbolen daarnaast? 🗑️
- ⌚ (10 minuten) • Hoe worden startende leraren hierin op uw school begeleid? 🗑️
- ⌚ (10 minuten) • Welke handvatten hebt u in de opleiding meegekregen om er op school voor te zorgen dat leerlingen in de groep zichzelf kunnen zijn als homoseksueel, lesbisch, biseksueel, transgender, anders, of: om het gewoon niet te hoeven weten?
- ⌚ (10 minuten) • Kunt u zich herinneren hoe u tijdens uw opleiding tot leraar gestimuleerd werd (óf gehinderd) om aandacht te hebben voor de seksuele ontwikkeling van leerlingen? Dat kan zijn een les (college), uitspraak, gebeurtenis of vriendschap.
- ⌚ (10 minuten) • Wat moet een beginnend leraar eigenlijk weten over seksuele diversiteit om er voor zijn leerlingen te kunnen zijn? 📖 Lees verder op pagina 82.)

👉 DOEN: VEILIGE VAARDIGHEDEN

Samen met de pabo's en lerarenopleidingen heeft Stichting School & Veiligheid een richtlijn ontwikkeld (zie www.toegerustopsocialeveiligheid.nl). Deze laat zien waarin u zich als professional kunt bekwalen om te zorgen voor een sociaal veilige sfeer voor leerlingen. Kies een aantal van deze vaardigheden

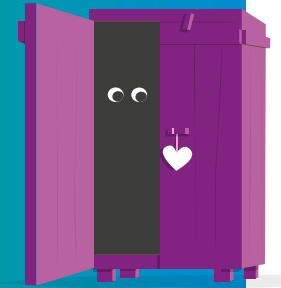
uit. Bespreek met elkaar hoe u ze toepast om leerlingen respect te leren voor seksuele diversiteit.

? WEETJES OVER VEILIGHEID

Je veilig voelen

- Homoseksuele jongens voelen zich bijna net zo veilig als andere jongens (93 en 96%).
- Lesbische meisjes voelen zich minder veilig dan andere meisjes (87 en 95%).
- Transgender leerlingen voelen zich onveilig dan andere leerlingen (80 en 96%).

Veilig zijn

- Pesten en andere vormen van geweld komen bij homoseksuele jongens en lesbische meisjes twee keer zo vaak voor.
- Bij transgender leerlingen is dat twee tot zes keer zo vaak.

Sociaal betrokken

- Van de jongens wil 68% met homoseksuele jongens vriendschap sluiten. Van de meisjes wil 73% met lesbische meisjes vriendschap sluiten. 14% van de leerlingen voelt zich hierover onzeker.
- 24% van de leerlingen zegt dat lhbt-medeerlingen tegenover iedereen op school uit de kast kunnen komen. 39% van de leerlingen is daarover onzeker. 14% denkt dat men zelf uit de kast kan komen als men lesbisch, homoseksueel, biseksueel of transgender zou zijn.

Bron: Scholte, R., Nelen, W., Wit, W. de & Kroes, G. (2016). *Sociale veiligheid in en rond scholen*. Nijmegen: Praktikon.

Wat werkt: uitwisselen met leerlingen

De school meet en weet hoe veilig lhbtj-leerlingen zich voelen. Ze blijft met de leerlingen uitwisselen over het thema seksuele identiteit en vraagt hen advies voor het met-elkaar-omgaan, klassengesprekken en lessen.

Vragen bij: Uitwisselen met leerlingen

⌚ (10 minuten)

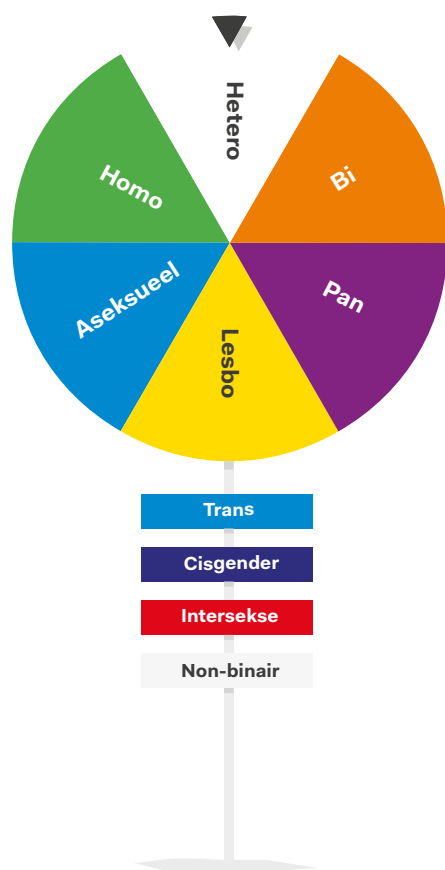
- Hoe praat u met leerlingen over verliefdheid? Wat doet u wanneer u ziet dat een leerling zich hierover onzeker voelt? 🗣️

⌚ (10 minuten)

- Waarvoor staan de verschillende termen op 'het rad'? (Meer hierover in het blok 'Doen' hiernaast.) 🗣️

⌚ (15 minuten)

- De veiligheidsbeleving van leerlingen onderzoeken, is verplicht vanaf augustus 2015. Op welke manier komt u op school te weten hoe veilig leerlingen zich voelen in de uiting van hun seksuele identiteit? 📖 Lees verder op pagina 19-21, 35-37)

⌚ (15 minuten)

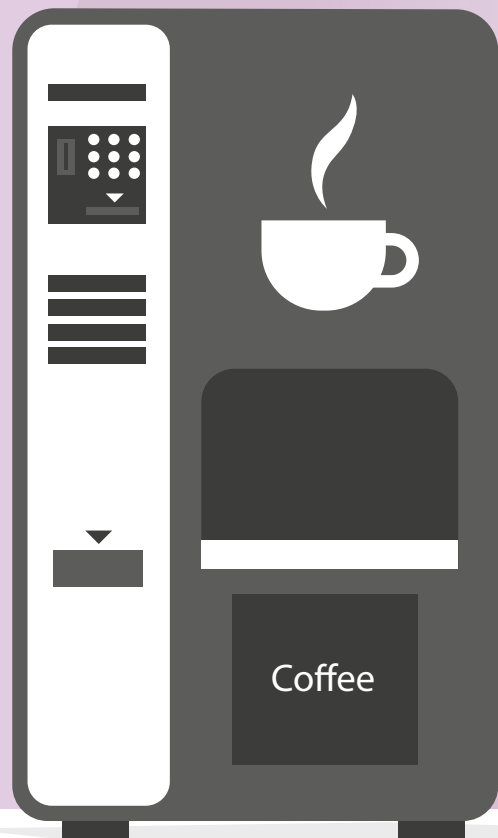
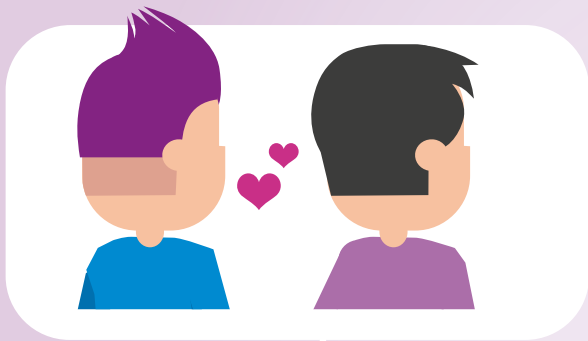
- Hoe denkt u dat leerlingen willen dat op school wordt omgegaan met seksuele diversiteit? Uit welke opmerkingen van leerlingen maakt u dit op? Denk aan plagen, pesten, discriminatie en waar leerlingen meer over zouden willen weten. 📖 Lees verder op pagina 22-26, 28-30, 46-48)

⌚ (10 minuten)

- Bedenk wat u als leraar of school kunt organiseren om de mening van de leerlingen te achterhalen over hoe op school wordt omgegaan met seksuele diversiteit.

👉 DOEN: VRAAG HET DE LEERLING

- Check een uitgebreide begrippenlijst (www.gsanetwerk.nl/begrippenlijst) om uw kennis over de termen op 'het rad' te testen.
- Een vorm om (een groepje) leerlingen hierover met elkaar te laten uitwisselen, is het zogenaamde spiegelgesprek. Dit is hier beschreven: <https://www.gendi.nl/inspiration/het-spiegelgesprek/>.
- Onderzoek met het Digitaal Veiligheidsplan hoe de school werkt aan sociale veiligheid en wat kan verbeteren (www.schoolveiligheid.nl/po-vo/visie/werken-met-het-digitaal-veiligheidsplan). Hierin staan ook suggesties voor seksuele diversiteit.
- Kies een veiligheidsmonitor uit die leerlingen ook vraagt hoe veilig ze zich voelen of hoe veilig ze zijn in (de ervaring en de coming-out) van hun identiteit. Bijvoorbeeld: de Veiligheidsmonitor van Praktikon of de E-Movo van de regionale GGD (www.praktikon.nl/wat-we-doen/veiligheidsmonitor).
- Laat leerlingen zelf hun veiligheid voor seksuele identiteit onderzoeken. Bijvoorbeeld met de EduDivers-methode voor schoolvisite (www.edudivers.nl/lesgeven/voortgezet_onderrwijs/schoolvisite) of de COC-methode voor veiligheidspunten (de zogenaamde v-punten, www.gsanetwerk.nl/v-punt).

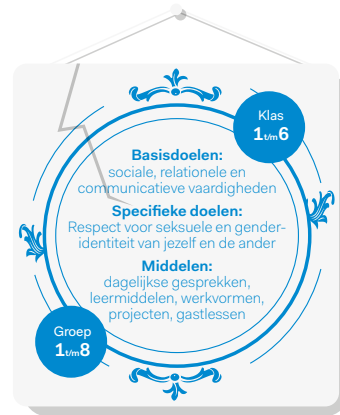
Wat werkt: doelen stellen

De leraren zijn betrokken bij de leerlingen, als individuen en als groep. De leraren bedenken samen wat ze met de leerlingen willen bereiken wat betreft respect voor seksuele diversiteit. Niet alleen op het gebied van kennis, maar ook over houding en gedrag.

Vragen bij: Doelen stellen

⌚ (15 minuten)

- Bekijk het tegeltje op de poster. Welke vaardigheden moeten volgens u de leerlingen hebben wanneer zij de basisschool verlaten en naar vervolgonderwijs gaan? Wat moeten ze al kennen en kunnen en wat hoeft nog niet? 🖐️

Werkvorm: Stappenplan voor een 'leerplan' in het vo

⌚ (10 minuten)

- Beschrijf met steekwoorden wat de 'beginsituatie' van de leerlingen is. Hoe kijken ze aan tegen seksuele diversiteit? Welke verschillen vermoedt u in de manier waarop er thuis over gedacht wordt? Maak ook een onderscheid tussen wat u vermoedt en zeker weet.

⌚ (20 minuten)

- Zet met elkaar op een rij wat u met de leerlingen bereikt wil hebben wanneer ze van school gaan. Welk gedrag naar elkaar toe wilt u graag stimuleren? In welke houding zouden de leerlingen moeten groeien? Ga hier uit van de kerndoelen; daarop controleert de Inspectie immers. 📖 Lees verder op pagina 69-72)

👉 DOEN: SLO CHECKEN

Stichting Leerplanontwikkeling (SLO) heeft de kerndoelen over seksualiteit en seksuele diversiteit uitgewerkt in eindtermen voor leerlingen. Gebruik deze ná de brainstorm als checklist. Is er iets vergeten? En waarom zou dat toch belangrijk zijn?

⌚ (30 minuten)

- Bedenk hoe de leerdoelen uitgewerkt kunnen worden in verschillende leerjaren. Onderstaand overzicht (over 'doorlopend curriculum') kan daarbij helpen. De leerjaren zijn genummerd van 1 tot 5. Eronder staan algemene doelen per jaar. Daaronder een aantal voorbeelden hoe je hiermee de aandacht voor seksuele diversiteit kan verbinden. Dit is een model: voor het vmbo kan het iets ingedikt worden, in het vwo wat uitgespreid. 📖 Lees verder op pagina 22-23, 30-31, 42-43, 48-50, 62-65)

Curriculum

	Vakken & methodes & projecten				
Formeel	1° jaar	2° jaar	3° jaar	4° jaar	5° jaar
Doorlopend					
algemeen	elkaar kennen samenwerken	eigen keuzes maken grenzen stellen aan je wensen omgaan met emoties	respect geven en ontvangen omgaan met groepsdruk balans tussen eigen wensen en identiteit, en die van anderen	beginnende relaties elkaar waarderen vormen van eigen mening leren feedback te geven en te ontvangen	de wereld en je positie daarin
seksuele diversiteit	wat doe je als je vriend lhbt is? wat doen we aan homopesten op school?	als school openstaan voor vragen over homo- of biseksuele gevoelens hoe ga je om met negatieve emoties voor lhbt?	verschillen in seksuele oriëntatie onderkennen <u>een GSA opzetten</u>	lhb-relaties onderkennen	onderzoek naar seksuele diversiteit op school campagne voeren
Informeel	Interactie				

👉 DOEN: LEERPLAN AFMAKEN

4. Maak een (zo uitgebreid mogelijke) lijst met vakken waarin 'ook maar iets' gedaan kan worden als bijdrage aan de doelen per leerjaar. Doe dit eventueel met vertegenwoordigers van de vaksecties. Schrijf er ook suggesties bij. Leg de uitkomsten van deze eerste opzet voor een 'leerplan' ook voor aan de vaksecties zelf. Bijvoorbeeld samen met de vragen: Met welke methoden en projecten kunnen jullie hieraan een bijdrage leveren? Hoe staan jullie tegenover de suggesties?
5. Bespreek met de groep vertegenwoordigers wat u van de vaksecties terugkrijgt. Bedenk (samen) een vorm van intervisie voor het hele team. Daarmee heeft de doorlopende aandacht een optimale kans op samenhang en voortdurend van elkaar te leren. Bovendien heeft iedereen zo het idee dat zij of hij er niet alleen voor staat. Ten slotte kunt u hiermee ervoor zorgen dat niet iedere leraar er evenveel aan hoeft te doen.

? WEETJE: INFORMEEL CURRICULUM

Het informeel curriculum verwijst naar de impliciete normen, waarden en overtuigingen die aan leerlingen worden gecommuniceerd in de inhoud, de pedagogisch-didactische aanpak en de sociale relaties binnen scholen en klassen.

Lees hierover verder: *Verhoeven, M., Poorthuis, A., Volman, M. (2017). Exploratieve leerervaringen. De rol van onderwijs in de identiteitsontwikkeling van leerlingen. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.* (Hier wordt gesproken over 'verborgen' curriculum.)

Q CASUSSEN: DE NORM

✓ Tijdens een gymles deelde een lerares jongens en meisjes in twee groepen in. Een jongen voegde zich bij de meisjes. De lerares lachte de jongen uit en vroeg hem naar de jongensgroep te lopen. De jongen liep (een beetje verwijfd) over naar de andere groep.

Welke impliciete norm laat de lerares met haar gedrag merken? Welk effect kan dit hebben op de leerlingen en op de jongen? Hoe kan de lerares anders handelen?

✓ Een lesbisch meisje kwam met haar vriendin naar het schoolfeest. Andere leerlingen vielen hen daarvoor erg lastig. Beiden verlieten het feest. Het meisje besprak dit met haar mentor. De mentor gaf aan dat hij daar weinig aan kon doen, want: "Leerlingen moeten zelf met hun homofobe gevoelens leren omgaan".

Wat communiceert de mentor naar het meisje? Wat kan daarbij verondersteld zijn?

Wat werkt: willen en durven

Leraren willen en durven zich in te zetten voor het thema seksuele diversiteit. Schoolleiders inspireren, maken plannen en sturen aan. De ouders worden hierin meegenomen.

Vragen bij: Willen en durven

Hoe stimuleer je elkaar persoonlijk om aan seksuele diversiteit aandacht te durven geven? De factor 'Samen uitvoeren' lijkt hier op, maar gaat meer over het verdelen van taken.

 Lees verder op pagina 68-69)

Werkvorm A: Wat is onze hand?

⌚ (15 minuten)

1. Iedere collega tekent op een flap een hand. Bij de verschillende vingers schrijft deze (met betrekking tot het aandacht geven aan seksuele diversiteit):

- duim** Waar ben ik sterk in?
- wijsvinger** Waar zou ik met het team heen willen?
- middelvinger** Waar ligt mijn irritatie binnen het team?
- ringvinger** Waarin ben ik sterk binnen het team?
- pink** Waar ligt mijn zwakte?

⌚ (30 minuten)

2. Bedenk met elkaar een gezamenlijke richting (de wijsvinger).

⌚ (30 minuten)

3. Bespreek hoe u elkaar op grond hiervan kunt aanvullen. Hoe komen de sterke kanten van de één tegemoet aan de kwetsbare kanten van de ander?

Werkvorm B: Waarvan krijg je energie?

⌚ (20 minuten)

1. Bespreek met de hele groep het belang van het 'informeel curriculum' voor de seksuele ontwikkeling van leerlingen (zie het kader op pagina 31) en de groei van een respectvolle houding bij leerlingen. Gebruik daarbij bijvoorbeeld één van de casussen over 'de norm' in het kader op pagina 31 van de handreiking. Lees verder op pagina 62-64)

2. Laat in twee- of drietallen bespreken:

⌚ (10 minuten)

a) Een situatie met een leerling of een klas waarvan u het gevoel heeft dat u daaraan een positieve bijdrage heeft geleverd (om respect voor seksuele diversiteit te bevorderen). Probeer te benoemen wat hierbij energie gaf.

⌚ (10 minuten)

b) Waar loop je bij jezelf als persoon tegenaan wat betreft seksuele diversiteit? Bespreek met elkaar wat je daar zelf als professional aan kunt doen en wat je daarin van collega's verwacht.

⌚ (10 minuten)

c) Waar loop je bij leerlingen tegenaan wat betreft seksuele diversiteit? Bespreek wat u daar zelf aan kunt doen en daarin van collega's verwacht.

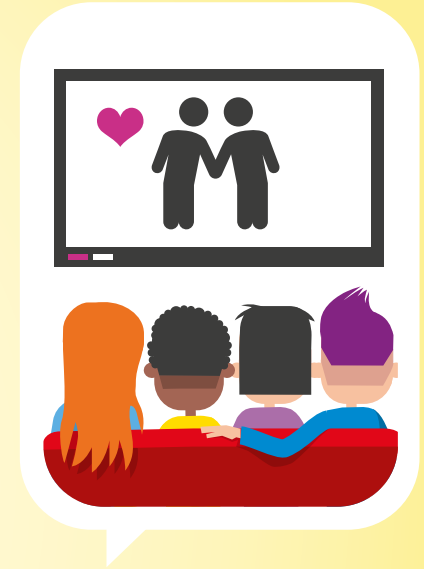
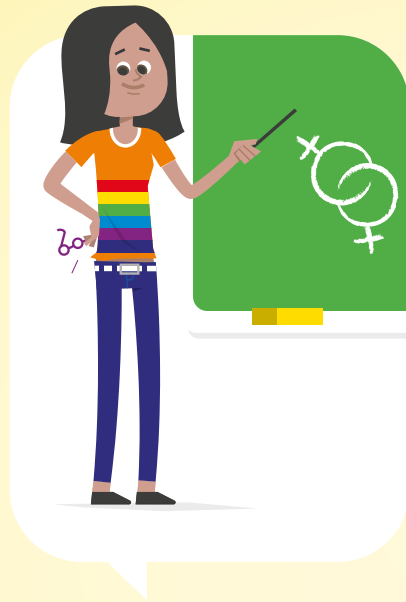
⌚ (30 minuten)

3. Laat de uitkomsten presenteren aan de hele groep, zonder te vertellen van wie welke bijdrage is.

⌚ (10 minuten)

4. Probeer de uitkomsten samen te vatten.

	Wat gaf ons energie?	Wat kan lastig zijn bij onszelf?	Wat is voor ons lastig bij de leerlingen?	Wat kunnen we doen?
1.				
2.				
3.				

Wat werkt: samenwerken / samen uitvoeren

Leraren in school werken samen en seksuele diversiteit wordt gezien als taak van het team, waarin elke leraar een rol heeft.

Vragen bij: Samen uitvoeren

Hoe kunnen we de taken verdelen volgens de functies die we hebben? Elkaar stimuleren om aan de slag te gaan, is benoemd in 'Wil-len en durven'. Dit gaat over de interactie tussen 'mij' en de collega, als professionals. (📖 Lees verder op pagina 72-77)

⌚ (30 minuten)

- Wissel met elkaar uit wanneer je de meerwaarde zag van functies binnen de school. Denk bijvoorbeeld aan situaties waarin je als mentor en zorgcoördinator / als leerkracht en intern begeleider / als vertrouwenspersoon en schoolleider met elkaar samenwerkte voor een leerling. Wat was daarvan de meerwaarde voor jou en de leerling? Hoe kon u van elkaars ervaring en kennis gebruikmaken? Hierbij hoeft het (nog) niet te gaan over seksuele diversiteit.

⌚ (30 minuten)

- Bedenk met elkaar welke taken bij welke functie horen, als het gaat om aandacht voor seksuele diversiteit. Hierbij staat de leraar in het middelpunt: welke extra taken kunnen de leraar ondersteunen in de dagelijkse (pedagogische) omgang met leerlingen? Bij welke functie passen die het beste? Maak daarbij bijvoorbeeld gebruik van de voorbeelden in onderstaand kader.

Q CASUSSEN: SAMEN UITVOEREN

✓ Een jongen wil zich voor het schooltheater verkleden als prinses. De vader van de jongen hoort dit. Hij belt de leerkracht op en vraagt verwijtend of de school van zijn zoon een homo wil maken. De juffrouw legt uit dat een kind geen homo kan worden door zich cross-gender te verkleden. Ze vraagt door naar de zorg en behoefte van de vader. Ze realiseert zich dat haar team eigenlijk nog niet heeft vastgesteld hoe het omgaat met opvoedingszorgen van ouders als het gaat om seksuele diversiteit. Ze vraagt haar schoolleider om dit met het hele team te bespreken. 🗨️

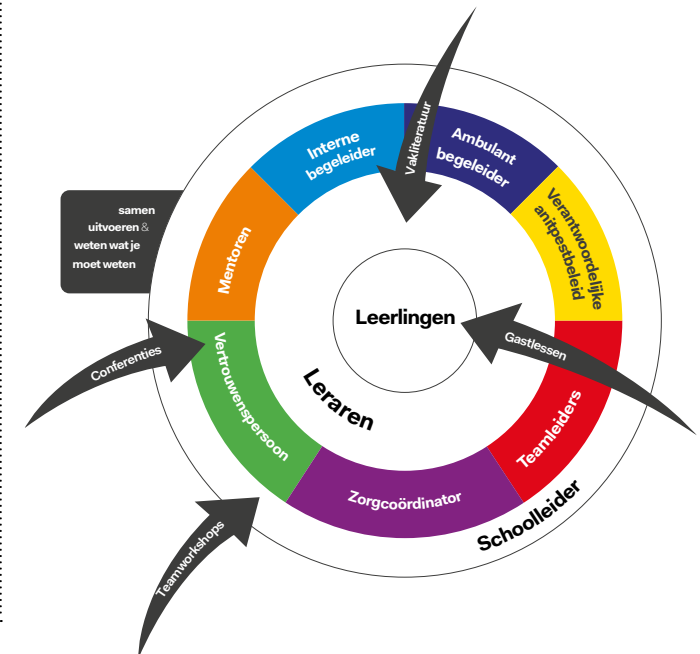
✓ Een jongen komt na een gastles door lhbt-voorlichters bij zijn mentor uit de kast. De mentor vraagt wat de jongen persoonlijk,

in zijn klas en op school nodig heeft om zichzelf te kunnen zijn. Niet op alles weet de mentor een antwoord. Hij stelt de leerling voor om zijn wensen met het zorgadviesteam te bespreken.

✓ Een zorgcoördinator heeft tot drie keer toe een coming-out van een leerling begeleid. Roepen met 'homo' komt op haar school vaak voor. Ze is zich ervan bewust dat dit voor een onveilige sfeer zorgt. Uiteindelijk bespreekt ze op een teamoverleg welke stappen de school kan zetten om dit te veranderen.

👉 DOEN: POST-ITS OP POSTER

Brainstorm met elkaar waar u vanuit uw functie op kunt letten wanneer u met elkaar respect voor seksuele diversiteit op school wilt bevorderen. Doe dit eerst in kleine groepjes. Schrijf de uitkomsten in kernwoorden op post-its, die u bij de cirkel op de poster plakt. Bespreek daarna plenair de overeenkomsten en de verschillen. Maak een gemeenschappelijke cirkel met kernwoorden en hang die op in de lerarenkamer.

Wat werkt: weten wat je moet weten

De school weet wat het team nodig heeft en zoekt daar ondersteuning voor, zoals trainingen op maat voor het team en voor individuele leraren.

Vragen bij: Weten wat je moet weten

- ⌚ (15 minuten) • Schrijf op een post-it een vorm van ondersteuning van buitenaf (of van anderen binnen de bredere schoolgemeenschap) waarvan op school al gebruik wordt gemaakt. Schrijf daarbij een top en een tip (of wat er nog aan mist). Maak zoveel post-its als u wilt en plak ze rond de cirkel of op een aparte flap. 🖨️
- ⌚ (15 minuten) • In het geval u de eerdere factoren al met elkaar hebt besproken, bespreek dan met elkaar de vraag: hoe kijken we nu aan tegen ondersteuning van buitenaf? Bespreek daarbij ook de tops & tips op de post-its. Wat moet blijven, wat kan weg, wat moet anders? 🖨️
- ⌚ (10 minuten) • Schrijf op een andere kleur post-it een vorm van ondersteuning die u zich nog wel zou wensen. Maak zoveel post-its als u wilt en plak deze ook rond de cirkel of op de flap. 🖨️
- ⌚ (10 minuten) • Bespreek met elkaar (plenair) welke organisaties of personen voor die ondersteuning gevraagd kunnen worden. 🖨️
- ⌚ (10 minuten) • Spreek af welke ondersteuning prioriteit heeft en wie van het team dit gaat regelen. Maak als teamleider daarvan een overzicht en een planning. (📖 Lees verder op pagina 31-35, 50-51, 72) 🖨️

Intervisie

👉 INTERVISIE HAND / ENERGIE

Neem de uitkomsten van werkvorm A of B (bij Willen en durven) op een later moment van intervisie mee. Stel daarbij bijvoorbeeld de vragen: Hoe is het ons gelukt om hieraan te werken? Waar liepen we tegenaan? Hoe kunnen we daar weer van leren?

👉 INTERVISIE POST-ITS

Bij 'Samen uitvoeren' plakte het team post-its met kernwoorden op de poster. Bespreek deze kernwoorden op een later moment van intervisie. Stel daarbij bijvoorbeeld de vragen: Hoe is het ons gelukt om hieraan tegemoet te komen? Waar liepen we tegenaan? Hoe kunnen we daar van leren?

👉 INTERVISIE ONDERSTEUNING

Bespreek de vormen van ondersteuning van buitenaf (zie 'Weten wat je moet weten') op een later moment van intervisie. Stel daarbij bijvoorbeeld de vragen: Wat hebben we ervan geleerd? Wat kan beter? Kunnen we dit zelf? Kan dit (nog eens) via dezelfde aanbieder of vragen we een ander?

Colofon

Uitgever: Stichting School & Veiligheid.

Deze publicatie is uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Design & illustratiewerk: Home of the brave

Drukwerk: Dekkers van Gerwen

© 2018 Stichting School & Veiligheid

Niets uit deze uitgave mag worden veeleenvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, in fotokopie of anderszins gereproduceerd door middel van boekdruk, foto-offset, fotokopie, microfilm of welke andere methode dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

Dit is een handreiking bij de poster 'Waar begin je?' voor onderwijsteams die het thema seksuele diversiteit met meer gemak willen benaderen. De vragen en werkvormen in deze handreiking ondersteunen de school- of teamleider die hierover in gesprek wil met collega's.

Bij de poster en handreiking hoort het boekje 'Waar begin je? Met leerlingen in gesprek over respect voor seksuele diversiteit'. In deze handreiking wordt steeds verwezen naar pagina's in dit boekje, die u erbij kunt lezen.

Meer ideeën voor praktische uitvoering staan op www.schoolenveiligheid.nl/waarbeginje.

